

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՇԽԱՐՀԻՑ

ԲԱՐԻՋԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Եւրոպական յունիսի 30-ին «Société des artistes Français»-ը «Champs-de-Mars»-ի «Սալոն»-ները իրենց դուռները փակեցին երկու ամսուայ ժամանակամիջոցի մը մէջ իրենց բազմաթիւ սրահներու մէջ ընդունելով 600,000-է աւելի այցելուներ: Գրել մանրամասնաբար ցոյց դրուած հազարաւոր նկարներու, արձաններու, գծագրութիւններու, «օֆորթ»-ներու մասին՝ անկարելի է այն միակ պատճառով, որ երկու ամիսը նոյնիսկ ամբողջովին նուիրելով այդ քննութեան, բաւական չէր ըլլար:

Բայց և այնպէս կը յուսամ թէ հետաքրքիր կ'ըլլայ նա-յուրացը մը ձգել այդ յարատե ու անդուլ աշխատանքի գեղեցիկ հաւաքածոյին վրայ, թուցիկ կերպով նկատելով այն գեղեցիկ կտորները՝ որոնք արժանացան ընդհանուր ուշադրութեան:

Եւ բան մը որ աւելի մեղ կ'ընայ հետաքրքրական դարձնել երկու «Սալոն»-ները, այդ հայ արուեստագէտներու մասնակցութիւնն է. մասնակցութիւն մը, որը իրաւամբ կ'ընայ պատուաբեր համարուիլ հայ հասարակութեան, մանաւանդ այս տարի՝ երբ՝ ֆռանսական կառավարութիւնը դարձեալ խոստովա-նելով հայ ստեղծագործութեան գերազանցութիւնը, բազմաթիւ գործերու մէջէն հայ արուեստագէտի մը՝ պ. Է. Շահինի մէկ «Dessin»-ը կը գնէ, զայն Լիւքսեմպուրկի թանգարանին յատկա-ցընելու համար, ուր ապահովապէս պատուոյ տեղերէն մէկն է որ պիտի գրաւէ:

Փոքր չափով, ածուխով գծուած՝ բարիզուհիի գլուխ մ'է, գլուխ մը, որու մէջ պ. Շահին գիտցած է գնել բարիզուհիին այն առեղծուածային նայուածքը, որու մէջ գուցէ ամենավարժ հոգեբաններն անգամ վարանին կարդալ. նայուածք մը ուր ամէն բան կայ, որ կը քաշէ, կը մագնիսացնէ, կը խոստանայ... վեր-ջապէս նայուացք մը, որու գաղտնիքը բարիզցի «Demi-Monde»-էն յետոյ... պ. Շահինը միայն գիտէ, որը յաջողած է ածու-

Խի մի քանի ազատ գիծերով՝ որոնք սակայն անհուն նրբութիւն մ'ունին՝ թուղթին վրայ կենդանացնել, խտացնել այդ նայուածքի դժուարին բանաստեղծութիւնը: Բացի այդ պ. Շահին ցոյց է դրած 4—5 ուրիշ գործեր, որոնք շատ քիչ տարբերութիւններով ուժեղ գործեր են, շնորհալի ու վարժ ձեւքով մը նկարուած:

Պ. Շահին, որ մինչև այժմ կը ցուցադրէր «Société des Artistes Français»-ի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով մասնակցած է «Champs de Mars»-ի «Մալոն»-ին և ուր հաճոյքով կը լսենք թէ «Sociétaire» ընտրուած է:

Պ. Է. Շահինին միայն շնորհաւորել կարելի է այդ մեծ յաջողութեան համար, որը իր միւս յաղթանակներուն վրայ կու գայ մէկ նորն ալ աւելցնել, բարձրացնելով նոյնպէս հայու տաղանդին մակարդակը՝ գեղարուեստի այժմեան օրրանին մէջ:

Հայ իգական սեռն ալ իր ներկայացուցիչը ունի գեղարուեստից տաճարին մէջ՝ ուր օր. Պապայեան ցոյց դրած է կանացի դէմքեր ներկայացնող երկու կտաւներ, որոնք նկարուած են Քառուիէռի հետեղութեամբ՝ ամպոտ և անորոշ շրջագծերով ու գրեթէ գորշ միագոյն, թէպէտ ունենալով առանձին շնորհ մը, նրբութիւն մը, որը սակայն աւելի տպաւորիչ կ'ըլլար՝ եթէ միանար գոյներու նուրբ և հարուստ խաղի մը:

Ամեն պարագայի մէջ կը կարծեմ թէ օր. Պապայեան ինքնուրոյն կերպով դժելով իր ուղղութիւնը՝ առանց հետեւելու այս կամ այն նոր հոսանքին, որոնք հազիւ թէ կարողանան իրենց գոյութեան իրաւունքը պաշտպանել, աւելի հետաքրքրական կը դառնար:

Պ. Զաքարեան՝ ինչպէս միշտ՝ պատուոյ տեղերէն մէկը կը գրաւէ իր 4 փոքրիկ «Nature-Morte»-երով, որոնց մէջ վարպետի վրձինը իր ոյժը դրած է անհերքելիօրէն, դեղձերու թաւշապատ փափկութիւնը, միսերու հիւթեղ ու ճիշտ վերատադրումը, գաւաթներու թափանցկութիւնը աւելի ճիշտ կերպով հազիւ թէ կարելի ըլլար պատկերացնել: Եւ պ. Զաքարեան միշտ պատուոյ տեղը պիտի պահէ այդ ճիւղին մէջ՝ ապացոյց որ իր գործերէն մէկը երկար ժամանակէ ի վեր արդէն կը գտնուի Լիւքսեմպուրկի թանգարանին մէջ, իբր արդի գեղարուեստի գոհարներէն մէկը:

Բան մը միայն՝ որ զիս վարմացուց. այդ իր ստորագրելու եղանակն է:

Հպարտ պիտի գգայի ինձ կարդալով այդ վարպետի գործերուն տակ փոխանակ երկու սկզբնատառերու, պ. Զաքարեան:

նի ամբողջ ստորագրութիւնը՝ որը ապացոյց մը պիտի ըլլար իր վերջաւորութեամբ՝ հայու գործ մը ըլլալուն, հետեւեալը պ. Զաքարեանի տաղանդին վրայ հիացող ամեն մի օտարակա-
նի մտքին մէջ պիտի ծնեցնէր և մասնակի հիացում մը այն ազգին հանդէպ, որը իր աննախանձելի պայմաններուն մէջ իսկ կրցած է ոյժեր արտադրել՝ և որուն պատկանելու պատի-
ւը ունի պ. Զաքարեան...

Այդպէս չէ վարուած պ. Շապանեան, որ բաւական մեծ դիրքով կտաւ մ'է ստորագրած այս անգամ, ուր լուսնոյ շողե-
րուն տակ հանդարտ ծովը կը փռուի թեթև ծփանքներով, ո-
րոնք կու գան համբուրել ծովու գրկախառնումին յառաջացող սև ժայռերու մերկ կուրծքերը: Նկարին մէջ կը զգացուի գիշե-
րային անդորրութիւնը, որը սակայն աւելի խորհրդաւոր պի-
տի դառնար, եթէ գիշերուան մը համար այդքան պայծառ ե-
րանքներով նկարուած չըլլար:

Պ. Տիրանեան դժբախտաբար չէ մասնակցած ներկայ «Մալոն»-ին՝ ուր հետաքրքիր պիտի ըլլար զինքը տեսնել:

Այս չորս ցուցադրողներով հայ արուեստագէտներու թիւը կը փակուի փոքր «Մալոն»-ին մէջ, ուր ֆռանսացի և օտար վարպետներու գործերու քով երբեմն կ'երևին նոյնիսկ անհաս-
կանալի ըլլալու աստիճան տարօրինակ ու անճաշակ նկարներ: Օրինակ Քառուղիւս-Տիւրանի՝ նուրբ ու ճոխ գոյներու բանաս-
տեղծին քով Ժան Պեռօի մը կտաւը, որու տակ իրաւամբ մէ-
կը մատիտով գրած է «horreur!» (սոսկում). և հապիւ թէ այդ նկարներու ներկայութիւնը հասկանալի ըլլայ այլապէս՝ բայց եթէ խնամիրական կապերու գոյութիւնը՝ որը պատուաբեր չէ անշուշտ՝ և որը այնքան գեղեցիկ կերպով հրապարակ է հա-
նած Զուլա իր «l'Oeuvre»-ի մէջ՝ և ազատ մտածողներու, ան-
կախ աշխատողներու մեծ տեղ մը տրուելը, որոնք սակայն ի-
րենց տպաւորութիւնները, գաղափարները արտայայտելու ե-
ղանակին մէջ երբեմն հասած են ծայրայեղութիւններու:

Քառուղիւս՝ օր. Պապայեանի ուղղութեան հեղինակը ցու-
ցադրած է չորս նկարներ՝ միշտ հաւատարիմ իր ուղղութեան՝
և որոնց միայն ընդհանուր տօգունութեան ու մեղմութեան մէջ
մարդկանց աչքերը տարօրինակ ուժով մը սև կէտեր կը դը-
նեն:

Անշուշտ վարպետը իր մտածելու եղանակը ու պատճառ-
ները ունի՝ որոնք զինքը մղած են այդպէս արտայայտելու՝
և որը սակայն կրնայ աստիճան մը վիճելի ըլլալ:

Արձաններու բաժնին մէջ՝ Ռոտէն՝ յայտնի վարպետը ձու-
լած է պղնձէ հսկայ արձան մը «le Penseur» (Մտածողը), որը

իր պատուանդանին վրայ նստած, ձեռքը ծունկին ու կզակը ափին մէջ, նայուացքը յառած անորոշ կէտի մը, անհունութեան անլուծելի գաղտնիքները մտածել կը թուի:

Լայն, հսկայական ուժեղ բան մը կայ այդ գործին մէջ, որ մտածել կու տայ:

Եւ ահա ինչպէս կը բացատրէ հեղինակը իր գլուխ-գործոցի մարմնացումը՝ որ փոքրիկ պատմութիւն մ'ունի.

«Վերջերս «Դոփոքի դուռ»-ի մը ծրագիրը կը կազմէի, ուր դռան առաջ՝ ժայռի մը վրայ նստած Տանդէ խոր մտածումներու մէջ իր բանաստեղծութեան ծրագիրը պիտի խորհէր: Իր ետեւը պիտի ըլլային Իւկոլին, Ֆրանցէսքա, Բաօլօ, վերջապէս «Աստուածային Կատակերգութեան» բոլոր անձնաւորութիւնները:

Սակայն այս գաղափարս չիրագործեցի:

Նիհար ու չոր, իր պարզ ու շիտակ պատմականին մէջ, ընդհանուրէն զատուած, իմ Տանդէն նշանակութիւն մը չպիտի ունենար:

Իմ նախկին ներշնչումէն առաջնորդուած ուրիշ «Մտածող» մը ծրագրեցի: Մերկ մարդ մը, ժայռի մը վրայ նստած՝ որ կզակը ափին կը մտածէ: Արդիւնաբեր մտածումը յամրաբար կը ծաւալի իր գանգէն: Երազող մը չէ սա, այլ ստեղծագործող մը... ահա ինչպէս շինեցի արձանս:

Եւ Ռոտէնի «Մտածող»-ը քիչ ժամանակէն շնորհիւ խումբ մը պետական ու գեղարուեստի աշխարհին պատկանող անձնաւորութիւններու փափաքին, Բարիզի հրապարակներէն մէկուն վրայ պիտի տրուի, ուր Բարիզը՝ այդ յար մտածող, ստեղծագործող քաղաքը ներկայացնող խորհրդանշանը պիտի ըլլայ:

Նախապէս յիշած պատճառներով մանրամասնաբար թուել բոլոր աչքառու գործերը անկարելի է:

«Société des Artistes Français»-ի մէջ հայ գեղարուեստը ներկայացուած է երկու նկարիչներով միայն:

Պ. Քիւրքճեան՝ որ երկրորդ անգամ ըլլալով կը ցուցադրէ, ստորագրած է փոքրիկ կտաւ մը: Պատուհանին առաջ սննհակին կիսաստուերով պաշարուած՝ աշխատող կին մ'է, որուն դիմագիծը մուժ գիծերով կը նկարուի պատուհանին տօգոյն լուսաւորութեան վրայ: Կեանքէն առնուած իրական կտոր մ'է, որ զուրկ չէ տեսակ մը բանաստեղծութենէ՝ անկեղծօրէն զգացուած ու արտայայտուած, առանց աւելորդ «effet»-ներու:

Բան մը որ ցաւալի է, այդ միջոցներու սղութիւնն է, որը արգելած է մինչև այսօր երիտասարդ նկարչին արտադրել աւելի բարդ գործեր, ուր նկարիչը իր կազմելու, ներդաշնակելու, լայն ու ազատ կերպով աշխատելու բոլոր կարողութիւններով հրապարակ կու գայ, և որոնք ապահովաբար պիտի կրնանար պատուաւոր կերպով գլուխ հանել պ. Բիւրքէնի, ցոյց տալով դեռ այնպիսի յատկութիւններ, որոնք այդ աննպաստ պայմաններու պատճառաւ անյայտ են մնացած: Յանկալի էր յառաջիկայ «Սալոն»-ին պ. Բիւրքէնին դիտել աւելի մեծ ու պատասխանատու նկարի մը մէջ, որուն արտադրութիւնն նպաստաւոր պայմաններու ստեղծուիլը ի սրտէ կը մաղթենք:

Պ. Գրիգորեան ցոյց է դրած Լուվրի Թանգարանին ներքին մէկ մասը նկարուած շատ ուղիղ, մաքուր և խնամուած գիծերով, ուր պողպատեայ քանդակուած դուռը իր ամեն մանր-րամասնութիւնները ունի. թէպէտ ընդհանրապէս այդ աշխատութեան ձևը առաջ է բերած նկարին մէջ չորութիւն, մինչդեռ ցուցահանդէսի մէկ ուրիշ սրահին մէջ ցոյց է դրուած Պեռոտի մէկ գործը, նոյնպէս Լուվրի մէկ մասը «Rubens»-ի սրահը ներկայացնող մէկ նկարը, ուր սակայն գոյներու ճշտութիւնը, երանգներու աստիճանաւորումը և արժէքը, սրահին մէջ վերէն մաղուող առատ և հաւասար լոյսը այնքան ճշտօրէն են վերարտադրուած, որ իրականութեան կատարեալ զգայնութիւնը կու տան դիտողին նոյնիսկ խաբուելու աստիճան, կարծելով դտնուած սրահի շարունակութիւնը տեսնել նկարին մէջ, և ցանկութիւն մը տալով շրջանակէն ներս մտնելու: Աշխատելու եղանակներու մէջ շատ մեծ տարբերութիւն մը կայ: Պ. Գրիգորեանի «Interieur»-ը աւելի մաքուր ու նուրբ գիծերով է նրկարուած, մինչդեռ Պեռոտ աւելի ուշադրութիւն է դարձուցած գոյներու արժէքի և ներդաշնակութեան՝ առանց շատ մանրամասնութեան մէջ մտնելու, և այդ աշխատելու եղանակը նկարին տուած է տեսակ մը հիւթեղութիւն և կեանք, որը Թեթեապէս կը պակսի պ. Գրիգորեանի նկարին մէջ:

2-րդ մետալի (hors concours) արժանացած են բաւական թուով գործեր, որոնց մէջ պատուոյ տեղը կը բռնէ Կառոլդի գիշերային մէկ տեսարանը: Գիւղական տօնավաճառ է, խառն ի խառն սայլերու, կառքերու մէջտեղ, նկարի առաջին աստիճանին վրայ կանգնած են երկու սպիտակ ձիեր, լուսաւորուած լուսնի յատակ լոյսով մը, գլուխնին կախած, յոգնած դիրքերով: Հեռուն գիշերային անորոշութեան մէջ անհետացող սայլերու շաղապատումին մէջէն կարմիր լոյսեր իրենց կէտերը կը դնեն, մարդկանց և ձիերու մարմիններէն մասեր թեթեապէս

լուսաւորելով ու այդ բոլորի վրայ լուսնի լուսաւորութեան գեղեցիկ անդրադարձում մը, հաւասար, հանդարտ ու վարպետ աստիճանաւորումներով Գիշերային բանաստեղծութեան գեղեցիկ կտոր մը, որու երիտասարդ հեղինակը 2-րդ մետայլէզատ՝ որը իրեն *hors concours* (անմրցելի) ըլլալու առանձնաշնորհումը կը տայ՝ ստացած է *eours de voyages*-ի 3,000 ֆռ. մրցանակը և բախտը ունեցած է իր գործը կառավարութենէն գնուած տեսնելու: Նախանձելի յաջողութիւն մ'է այդ որուն արժանացած է իրաւամբ:

Գրեթէ միեւնոյն յաջողութեամբ նկարուած է Հառէօի գիշերային մեծադիր մէկ նկարը, ուր դարեճալ լուսնի լոյսի տակ գիւղական փողոցի մը մէջէն կովերու հրամակ մը կ'անցնի հանդարտ քայլերով: Լոյսի և ստուերի գեղեցիկ ու ճիշտ վերարտադրում, գիծերու շնորհ, նկարելու վարժ և ուժեղ եղանակ մը, ահա այն բոլորը՝ որոնք արժած են հեղինակին Ռոզա Պոնհէօի մրցանակին և կառավարութեան ուշադրութեանը՝ որը գնած է դայն, անշուշտ թանգարանի մը յատկացնելու:

Ժան-Բօլ Լոռանս՝ մեծ վարպետը՝ ցոյց է դրած մեծադիր նկար մը՝ «Գործարանէն վերադարձը», որը գործարանական կեանքին տխուր դրուագներէն մէկն է, արտայայտուած կորովի և զգացուած վրձինով մը: Անտարբեր կարելի չէ նայել այդ սև ամբողին՝ որ զառիվայրէ մը վար կ'իջնայ յոգնած, ոտքերը քաշքշելով, թեքը կախած: Մարդիք են ատոնք՝ մարդիք որոնց դէմքերուն վրայ ճարտար վրձինով մը դրոշմուած է տառապանքի կնիքը, կիներ, որոնց քով կանացի գրեթէ ոչինչ չէ մնացեր, և այդ բոլորը շրջապատուած է գործարաններու մխացող ծխնելոյզներու հեռապատկերով մը, նկարուած տխուր ու ճնշող գոյներով:

Իրապէս գործարանական աշխարհն է այդ, սառսառգեցիկ կտոր մը այդ անծանօթ աշխարհէն՝ դրուած բարիդեան աղնուապետական և հարուստ դասակարգի աչքերուն առաջ, որոնց Ժան-Բօլ Լոռանսի հանճարը կանգ պիտի առնել տայ դիտելու համար այն բոլորը, որոնց գոյութիւնը կ'անգիտանան և որոնց պիտի չուզէին նշմարել իսկ իրականութեան մէջ:

Նոյնքան տխուր մտածումներ կ'արթնցնէ Գանքառէի «Վերջին մտածումը»: Այստեղ աղքատ նկարչի կեանքի ողբերգութեան գրեթէ սովորական, անխուսափելի մէկ տեսարանը՝ վերջին տեսարանն է ցոյց դրուած անհունապէս յուզիչ ամբողջութեամբ մը: Վեցերորդ յարկի փոքրիկ սենեակ մ'է. մահճակալին վըրայ՝ տփգոյն, այտուսիկները դուրս ցցուած՝ մազերու փունջ մը լայն ու դալկահար ճակտին, երիտասարդ նկարիչը իր կնոջ

բազումներու օգնութեամբ նստած է, անթարթ, խորունկ նայուածքով մը դիտելով՝ գուցէ վերջին անգամ՝ իր կիսաաւարտ մէկ նկարը, որը իր դէմ կը բռնէ ընկեր մը, մինչդեռ բժիշկը և խումբ մը ընկերներ տխուր, յուսահատ դիրքերով իր շուրջը բոլորած են։ «Վերջին մտածումն» է որ կ'անցնի մահամերձ արուեստագէտին ուղեղէն։ Արուեստի վերջին պլպլացող կայծն է որ զայն վերջին ճիգով մը կը բարձրացնէ իր բարձին վրայէն, դիտելու համար այն կիսաաւարտ գործը, որ գուցէ դարձեալ չպիտի գնահատուէր նախկիններուն նման։ Միտ սեղմող բան մ'ունի նկարը, որու առաջ մարդ ակամայ կանգ կ'առնէ, նայուածքը կը մեխուի, մտածումը կը թռի այս հսկայ քաղաքի այն անթիւ վեցերորդ յարկերը՝ ուր այս տողերը գրած միջոցիս այնքան նոյնօրինակ տխուր տեսարաններ կը պարզուին, այն վեցերորդ յարկերը, ուր ստեղծագործող միտքը կը տքնի գիշեր ու ցերեկ որ կը հալի, կը մաշի զրկանքի ճիրաններուն մէջ, և որը շատ անգամ դատապարտուած է Զոլայի՝ հերոսին Claud-ի նման չհասկցուելու և, եթէ անողոք հիւանդութիւնը դեռ չէ ընկճած, կիսախելագար՝ անձնասպան ըլլալու իր նկարին դիմաց... Կառավարութիւնը գնած է Գանքառէի գործը, որ ստացած է 3-րդ մետալը։

Մանրամասնաբար գրել իւրաքանչիւրի մասին անկարելի ըլլալով կը բաւականանամ մատնացոյց ընել Լըքլէնքի մէկ գործը՝ «Կաթ տուող մայրը»։ Տժգոյն բայց ճիշտ գծուած կըտոր մ'է որ կառավարութենէն գնուելէ յետոյ ստացած է Պաշքիրցի մրցանակը։

Հանիքութի «Իրանց ծովը» ձկնորսներու կեանքէ մեծ դիրքով նկար մը ուր ձկնորսներ եկած են իրենց ծովը դիտել ձիւնի և սառի սաւանին տակ, լայն վրձինով մ'աշխատուած նրկար մ'է, որ 3-րդ մետալով պարգևատրուելէ յետոյ գնուած է կառավարութենէն։

Տիւկաուտիէի «Ծովափին»-ը, ուր արևի տակ թեթև ամռնային հազուստներով աղջիկ մ'է կանգնած առաջին մասի վրայ, մինչդեռ հեռուն լողացողներ կը պատրաստուին ծով մտնել, արևի ճիշտ և ուժեղ տպաւորութիւն մ'է ամբողջովին, որ ստացած է 3-րդ մետալ և գնուած կառավարութենէն։

Կառավարութենէն գնուած կամ 3-րդ մետալ ստացած են դեռ բաւական թուով գործեր որոնց երկար կ'ըլլայ թուել։

Արձաններու բաժնին մէջ պատուոյ մրցանակ (Medaille d'honneur) ստացած է Պէքքէ իր «Ոսկէն վար առնուած Յիսուս»-ին համար։ 2-րդ մետալ ստացած և կառավարութիւնէն գնուած է Բայլէնի «Ներկու բարեկամներ»-ը, փոքրիկ սիրուն։

մատուցող մը, որը կապիկի մը գիրկը հանդարտօրէն քնացող փոքրիկ շուն մ'է, մինչդեռ կապիկը տարօրինակ լրջութեամբ և հոգածութեամբ մը զայն կը դիտէ. կատարեալ գործ մ'է, որը շատ է դիտուած:

Վիյընէօլի «Մառսիյաս»-ը, «որը ուզեց Ապոլոնէն լաւ երգել, որուն համար Աստուածը զայն ծառի մը կապել տալով կաշին քերթել տուաւ, ցաւի այնպիսի գալարումներ ունի՝ որը ակամայ սառսուռ կ'ազդէ դիտողին, և որու վարպետը արժանացած է 1-ին մետալի և կառավարութեան գնումին:

Փոնթէնի «Լետա»-ն՝ ուր կանացի մարմնի գիծերու ներթիւնը դժուար թէ կարելի ըլլար ակելի փափուկ և շնորհալի դուրս բերել մարմարին վրայ, գործ մ'է որուն մարմար ըլլալն հազիւ թէ կը զգայ դիտողը, և որը իրաւամբ ստացած է 1-ին մետալը:

Մաքս Պրոնտաի «Աւազանը» սիրուն և յաջող յղացում մ'է, որ արժած է իրեն 1-ին մետալէ զատ կըթուլթեան և զեղարուեստից նախարարութեան կողմէն տրուած Ազգային մըրցասակին (prix nationale): Փոքրիկ բարձրութեան մի վրայ երեք մերկ մանուկներ են, որոնք սիրուն գրկախառնումներով միացած, վարը, աւազանին եզերքը ելած երեք գորտերու կը նային:

Կառավարութիւնը գնած է մօտ 65,000 ֆռ.»-ի նկարներ և արձաններ, որոնք պիտի երթան հարստացնել ազգային թանգարանները:

Երկու «Մալօն»-ները միասին ունեցած են 365,128 ֆռ.»-ի հասոյթ մը մուտքէն գոյացած:

Դիտելու արժանի մէկ կէտը երկու «Մալօն»-ներու մէջ հաւասարապէս կրօնական գործերու գրեթէ բացարձակ պակասութիւնն է:

Այդ մաշուած ու փտած նիւթին տեղը գրաւած է առողջ և ուժեղ նկարչութիւն մը, որը տուած է լայն բաժին մը իրական կեանքի տեսարաններուն, դիտուած բնութեան շրջապատին՝ ապրուած կեանքին մէջ, և արտայայտուած անկեղծ համակրութեամբ մը. տեսարաններ ուր անցեալի սուրբերուն տեղ կը տողանցուին այն առաւելապէս համակրելի դէմքերը, որոնց ձկնորս, հողագործ, երկաթագործ, բանուոր, գիւղացի համաստ անուններով կը կոչենք, տեսարաններ ուր անոնք կ'երևին իրենց տանջանքի կամ ուրախութեան վայրկեաններուն, երկուքին մէջ ալ համակրելի, երկուքին մէջ ալ միշտ ուշադրութեան արժանի:

Փռանսական կառավարութեան ներկայ ուղղութիւնը մե-

ծապէս ազդած է ֆոանսական գեղարուեստին վրայ որու մեծութիւնը, ըրած ճիգերը և տարած յաղթանակները իրապէս ըմբռնելու համար պէտք է միայն մօտէն տեսնել այն գործերու հսկայ հաւաքածոն, որոնք կը հաւաքուին երկու «Սալօն»-ներուն, Լոսլոի, Վեռսայլի և Լիւքսենպուրկի թանգարաններուն: մէջ՝ ուր արդէն կը հանգչին անթիւ գլուխ-գործոցներ:

Հ. ԱԼԻԱՆԱՔ

ՔՆՆԵՐԱՅՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՏԵՆԵԼՍՈՍՈՒԹԻՒՆ

Հիւրշմանի «Հիմն հայկական օեղերի անուցները». (Hübschmann. Die altarmenische Ortsnamen. Mit eine Karte. Indogermanische Forschungen XVI Bd. 3. 4. 5. Hefte).

«Հնդկագիտական հետազոտութիւններ» անուն թերթի վերջին համարում (XVI Bd.) լոյս է տեսել Շտրասբուրգի համալսարանի ուսուցչապետ Հիւրշմանի «Հին հայկական տեղերի անունները» վերնագիրը կրող մի հետաքրքիր աշխատութիւնը, որի մասին հայ հետաքրքրուողներին համառօտ տեղեկութիւն տալը կարծեմ անտեղի չի լինի:

Ինչպէս վերնագիրը ցոյց է տալիս, յարգելի բանասէրի աշխատանքի առարկան այս անգամ եղել է Հին Հայաստանի աշխարհագրութիւնը, որը հասցրել է մինչև 600 թիւը (Ք. յետոյ):

Հիւրշման իր այս աշխատանքը բաժանել է վեց հատուածների՝ 1. Հայաստանը մինչև 600 դարը (Ք. յետոյ). 2. Հայաստանի բնակիչները. 3. Հայկական գաւառների անունները. 4. Հայկական կանտոնների անունները. 5. Տեղերի անունները կազմուելը. 6. Այբուբենական ցուցակ այն տեղերի անունների, որոնք ամբողջովին կամ մասամբ բացատրելի են:

Առաջին և երկրորդ հատուածներում Հիւրշման համառօտակի յիշում է հայոց պատմութիւնը, Հայաստանի հին բնակիչները, Հայաստանի մասերի բաժանուելը ևայլն: Հիւրշման հիմնուած ասորական և քաղդէական սեպագծե արձանագրութիւններից ստացած տեղեկութիւնների վրայ՝ ընդունում է, որ